K principům jazykového poradenství: Projekt TELMER 2023–2024[1]

On the principles of language consulting: The TELMER Project 2023–2024

Jitka ROSENBAUMOVÁ | Ústav pro jazyk český AV ČR

Od dubna roku 2023 do konce března 2024 probíhal mezinárodní projekt s názvem „Tell Me How to Say It Right!“ (akronym TELMER), jehož hlavním řešitelem byl Ústav estonského jazyka (Eesti Keele Instituut; <https://portaal.eki.ee//>), spoluřešitelem Ústav pro jazyk český AV ČR, konkrétně oddělení jazykové kultury.[2] Cílem tohoto projektu bylo zmapovat činnost jazykových poraden (JP) v různých zemích, realizovat odborný tréninkový kurz, který by zvýšil kompetence jazykových pracovníků v těchto poradnách, a formulovat zásady jejich práce v podobě všeobecně přijímaného standardu jazykového poradenství. Projekt měl také přispět k plánovanému vytvoření sítě jazykových poraden, v níž by jazykoví odborníci sdíleli zkušenosti a příklady dobré praxe a společně tak zlepšovali své kompetence a úroveň poskytovaných jazykověporadenských služeb. Pracovníci JP v obou institucích se shodli na potřebě sjednotit na mezinárodní úrovni charakteristiku jazykového poradenství jakožto specifické formy komunikace (srov. Beneš et al., 2018) i institucionalizované péče o jazyk (srov. Uhlířová, 2017; Ludányi, 2020).

Program projektu TELMER byl rozdělen do tří základních fází: v první z nich došlo k sestavení dotazníku pro JP různých zemí, jeho distribuci a následnému vyhodnocování získaných dat, v dalších dvou fázích se pak uskutečnila dvě osobní setkání českých a estonských jazykovědců, zapojených do projektu, a to v červnu 2023 v Praze a v listopadu téhož roku v Tallinnu.

Zkraje roku 2023, ještě před oficiálním započetím projektu, proběhla přípravná online setkání účastníků. V dubnu 2023 začaly obě strany pracovat na sestavení dotazníku, na jehož základě měly být získány informace o činnosti a stavu jazykového poradenství v různých zemích. Dotazník obsahoval otázky týkající se jednak samotných jazykovědných institucí, jednak vlastní poradenské praxe zaměstnanců JP a konečně také konceptu jazykového poradenství v jednotlivých zemích. Po sestavení byl rozeslán k vyplnění JP fungujícím při vybraných institucích.[3] Dotazník vyplnilo 21 pracovníků z 12 poradenských center v 9 evropských zemích.[4] Část dat tohoto dotazníku je aktuálně připravována ke zveřejnění.

Ve dnech 13. až 15. června 2023 se v prostorách Ústavu pro jazyk český v Praze uskutečnilo první osobní setkání pracovníků české a estonské JP. Na počátku jednání bylo třeba vymezit termíny, které se vztahovaly k obsahu projektu: *jazykové poradenství*, *jazykové plánování* a *jazyková ideologie*, *jazykový standard*, *udržitelnost jazyka*[5] apod. Následně byla shrnuta data získaná

---

1 Tento příspěvek vznikl s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

2 Projekt byl financován Evropskou komisí z programu Erasmus+ pod registračním číslem 2022-2-EE01-KA210-ADU-000101583. Hlavní řešitelkou za ÚJČ byla nejprve Kamila Smejkalová, později tuto funkci převzal Ondřej Dufek.

3 Kromě JP, se kterými byl český či estonský ústav již v kontaktu, se průzkumu zúčastnila i další jazykověporadenská pracoviště.

4 Konkrétně šlo o Bulharsko, Českou republiku, Estonsko, Finsko, Island, Litvu, Lotyšsko, Polsko a Slovinsko.

5 Komunikace proběhla v angličtině, v originále tedy *language consulting*, *language planning*, *language ideology*, *language standard*, *maintenance* apod. Ukázalo se však, že po překladu do každého

vyhodnocením dotazníku. Ukázalo se, že JP jsou ve 100 % dotazovaných případů provozovány veřejnou institucí a základní služby jsou většinou poskytovány zdarma.[6] Ve většině dotazovaných jazykových poraden (16 z 21 odpovědí) jsou navíc na základě dat získaných z jazykověporadenských konzultací rozvíjeny jazykové databáze, případně jsou dotazy publikovány v jiném zdroji dostupném veřejnosti (webové stránky, publikace, časopisy apod.).

Druhý den pražského setkání byl věnován tematice jazykového plánování a jeho principům (srov. Nekvapil, 2006). Bylo zdůrazněno, že při stanovování norem je třeba brát v úvahu aktuální jazykový úzus a poznatky podložené jeho důkladným vědeckým zkoumáním a tyto poznatky znovu průběžně prověřovat a aktualizovat (srov. Risberg et al., 2023). Obě JP (česká i estonská) upřednostňují při poradenské práci deskriptivní přístup jazyka a pohled na kodifikaci jakožto na doporučení. Deskriptivní přístup převažoval i v datech získaných z vyhodnoceného dotazníku.[7] Z odpovědí, které se týkaly samotné realizace poradenské služby, dále vyplynula společná potřeba prozkoumat a definovat všeobecné zásady jazykového poradenství. Proto se další diskuse týkala stanovení a případné podoby standardu jazykového poradenství jako jednoho z cílů celého projektu. Třídenní program byl zakončen návrhy jednotlivých účastníků na další možnosti mezinárodní spolupráce v oblasti jazykového plánování a kultivace jazyka a také na zlepšování kvality jazykového poradenství. V samotném závěru byl nastíněn program chystané návštěvy českých lingvistů v Estonsku.

Tato návštěva byla realizována 28. až 30. listopadu 2023 v Ústavu estonského jazyka v Tallinnu. Navázala na otázky a potřeby vzešlé z předchozích diskusí a jejím jádrem byl dvoudenní tréninkový program pro pracovníky jazykových poraden. Smyslem tohoto kurzu bylo získat lepší vhled do role pracovníka JP, porozumět jeho poslání, poradenské i komunikační etice, osvojit si řešení problematických situací a naučit se vhodně uplatňovat sebereflexi. Kurz vedl estonský odborník v oblasti kulturní politiky a profesní komunikace Ragnar Siil. V úvodu kurzu byly nastíněny obecné zákonitosti komunikačních strategií, následně se lektor zaměřil na prezentaci problémových situací a typologii jejich řešení. Vycházel při tom z Thomasova–Kilmannova modelu (viz Thomas – Kilmann, 1974). Hlavní část dvoudenního kurzu byla věnována analýze konkrétních problematických případů z jazykové praxe, které účastníci již před začátkem školení popsali a zaslali lektorovi. U každého případu se přítomní nejprve pokusili identifikovat a popsat problém, následně v diskusi navrhovali možná řešení. Poté lektor situaci shrnul a doporučil nejvhodnější postup i řešení. V závěru se uskutečnila reflexe poradenské práce i sebereflexe každého účastníka. Lingvisté tak prostřednictvím práce ve dvojicích či malých skupinách mohli na základě konceptů osobnostní typologie zhodnotit svoje silné a slabé stránky a diskutovat s kolegy o možnostech zlepšení své práce.

Poslední den estonského programu (30. 11.) byl věnován formulování všeobecného standardu jazykového poradenství. Český a estonský tým sestavil koncept shrnující charakteristiku a zásady poradenské práce. Tentýž den se uskutečnila schůzka, na kterou se online formou připojili i pracovníci JP z Maďarska, Lotyšska a Slovinska. Ti byli seznámeni s výsledky česko-estonského projektu

---

z jazyků mohou jednotlivé termíny nabývat rozdílných významových odstínů. Mimo jiné také proto bylo třeba příslušné pojmy objasnit.

6 Celkem 38,1 % respondentů odpovědělo, že poradenské služby poskytované jejich institucí jsou zdarma, v 57,1 % jsou pak služby kombinované, tedy zpoplatněné i zdarma.

7 Celkem 50 % dotazovaných zde označilo odpovědi poradenského centra jako deskriptivní či spíše deskriptivní, 25 % jako deskriptivní i preskriptivní (v závislosti na situaci), zbylých 25 % jako preskriptivní či spíše preskriptivní.

a s konceptem připravovaného standardu. V závěru setkání představil Peeter Päll návrh na založení a rozvíjení evropské sítě JP a možné formy spolupráce mezi jejich pracovníky, ať už v podobě konferencí, workshopů, periodických plenárních setkání, či společné osvěty v oblasti jazykověporadenské činnosti. Hovořil též o položení základů pro plánované vytvoření asociace poradenských center.

V roce 2024 projektová spolupráce pokračovala online formou. Čeští a estonští jazykovědci se věnovali finální podobě standardu jazykového poradenství, připravovaného k publikování. Celý projekt TELMER byl zakončen webinářem obou participujících stran, který se uskutečnil 26. března 2024. Příležitost připojit se opět dostaly i další JP. Webinář byl shrnutím a zhodnocením uskutečněné spolupráce a přinesl perspektivní vyhlídky na pokračování a rozvíjení této spolupráce do budoucna.

LITERATURA

Beneš, Martin – Prošek, Martin – Smejkalová, Kamila – Štěpánová, Veronika (2018): Interaction between language users and a language consulting centre: challenges for language management theory and research. In: Lisa Fairbrother – Jiří Nekvapil – Marián Sloboda (eds.), *The Language Management Approach: A Focus on Research Methodology*. Berlin et al.: Peter Lang, s. 119–140. <https://doi.org/10.3726/b12004>.

Ludányi, Zsófia (2020): Language consulting: a brief European overview. *Eruditio – Educatio*, 15(3), s. 25–47. <https://doi.org/10.36007/eruedu.2020.3.025-047>.

Nekvapil, Jiří (2006): From language planning to language management. *Sociolinguistica: European Journal of Sociolinguistics*, 20, s. 92–104. <https://doi.org/10.1515/9783484604841.92>.

Risberg, Lydia – Lindström, Liina – Plado, Helen (2023): Language ideologies and beliefs about language in Estonia and Estonian language planning. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, 14(1), s. 7–48. <https://doi.org/10.12697/jeful.2023.14.1.01>.

Thomas, Kenneth W. – Kilmann, Ralph H. (1974): *Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument (TKI)* [database record]. Washington, D.C.: APA PsycTests. <https://doi.org/10.1037/t02326-000>.

Uhlířová, Ludmila (2017): Jazykové poradenství. In: Petr Karlík – Marek Nekula – Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita. Cit. 27. 3. 2023. <https://www.czechency.org/slovnik/JAZYKOVÁ KULTURA>.

Ústav pro jazyk český AV ČR
Letenská 123/4, 118 00 Praha 1
j.rosenbaumova@ujc.cas.cz

Tento článek je volně přístupný na základě licence *Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence*.
This is an open access article under the terms of the *Creative Commons Attribution 4.0 International Public License*.